

Dirk I

De eerste herkenbare graaf van het latere graafschap Holland

Dirk I (door C. Visscher ca. 1650 – Belastingmuseum Rotterdam)

Aan het einde van de 9e eeuw, in een tijd waarin de kustgebieden van de Lage Landen nog geteisterd werden door Vikingaanvallen en waarin het Karolingische rijk uiteenviel in rivaliserende koninkrijken, trad een jonge edelman naar voren die de geschiedenis van West-Frisia blijvend zou veranderen: Dirk I, zoon van Gerulf II.

Hij werd omstreeks 875 geboren in een wereld waarin macht niet vanzelfsprekend was, maar voortdurend bevochten moest worden. Zijn familie, de Gerulfingen, had zich pas kort daarvoor opnieuw gevestigd als leidende dynastie in West-Frisia. Dirk groeide dus op in een omgeving waar politieke scherpzinnigheid en militaire paraatheid essentieel waren.

Erfgenaam van Kennemerland en Rijnland

Toen zijn vader Gerulf II rond 896 overleed, erfde Dirk het gezag over **Kennemerland** en **Rijnland** — de kerngebieden van wat later Holland zou worden. Deze regio's waren strategisch van groot belang: ze lagen aan de mondingen van de grote rivieren, vormden de toegangspoort tot het binnenland en waren economisch waardevol door handel, visserij en ontginning.

Dirk was nog jong, maar hij trad onmiddellijk op als een volwaardig graaf. Hij consolideerde de macht van zijn familie en wist de lokale elite achter zich te krijgen. Daarmee legde hij de basis voor een stabiel bestuur in een gebied dat decennialang door onrust was geteisterd.

Bondgenoot van Karel de Eenvoudige

Dirk I speelde een rol op het grotere politieke toneel van West-Europa. In de vroege 10e eeuw werd de West-Frankische koning **Karel de Eenvoudige** geconfronteerd met een opstand van zijn eigen vazallen. In deze crisis koos Dirk de kant van de koning — een keuze die getuigde van politieke durf én strategisch inzicht.

Zijn loyaliteit bleef niet onbeloond. Op 15 juni 922, tijdens een bijeenkomst in Bladel, schonk Karel hem de kerk van Egmond met al haar bezittingen. Deze schenking was van enorme betekenis:

- Het gaf Dirk een religieus centrum dat zijn dynastie prestige verleende.
- Het bood economische middelen en landerijen.
- Het legde de basis voor de latere **abdij van Egmond**, die eeuwenlang het spirituele en dynastieke hart van Holland zou worden.

Met deze schenking werd Dirk I niet alleen een regionale machthebber, maar ook een speler in de Frankische politiek.

Huwelijk met Gerberga van Hamaland

Dirk trouwde met **Gerberga van Hamaland**, geboren circa 912, dochter van Meginhard IV, graaf van Hamaland. Dit huwelijk verbond de Gerulfingen met een van de machtigste families van het oosten van het rijk. Het was een strategische alliantie die Dirk extra legitimiteit en invloed gaf.

Gerberga's afkomst uit een oud Saksisch geslacht versterkte bovendien de positie van de jonge Hollandse dynastie binnen de Frankische aristocratie.

Een dynastie krijgt vorm

Dirk en Gerberga kregen voor zover bekend één zoon:

- **Dirk II**, die zijn vader zou opvolgen en de macht van de Gerulfingen verder zou uitbreiden.

Beiden werden begraven in de abdij van Egmond, het religieuze centrum dat dankzij Dirk I's loyaliteit aan Karel de Eenvoudige in handen van de familie was gekomen. Daarmee werd Egmond niet alleen een klooster, maar ook een dynastiek mausoleum — een plaats waar de geschiedenis van Holland letterlijk in steen werd vastgelegd.

Een blijvende erfenis

Dirk I sneuvelde op 2 oktober 939 tijdens de slag bij Andernach, ver van zijn thuisland. Maar zijn nalatenschap leefde voort. Hij was de eerste graaf die herkenbaar de contouren vormde van wat later het graafschap Holland zou worden. Zijn politieke keuzes, zijn steun aan de koning, zijn huwelijk en zijn stichting van Egmond maakten hem tot een sleutelfiguur in de vroege geschiedenis van de Lage Landen.

Met Dirk I begint het verhaal van Holland als een blijvende politieke eenheid — een verhaal dat zijn zoon Dirk II en diens nakomelingen verder zouden uitbouwen...

Dirk II

De bouwer van een graafschap

Dirk II

door Hendrik van Heessel – Publiek Domein

Toen **Dirk II** rond 932 werd geboren, was zijn familie nog maar enkele generaties eerder uit de schaduw van politieke onzekerheid geklommen. Zijn grootvader Gerulf II had de macht in West-Frisia naar zich toe getrokken na de dood van Godfried de Noorman, en zijn vader Dirk I had de dynastie versterkt door de schenking van Egmond te verkrijgen.

Dirk II erfde dus een groeiende, maar nog altijd kwetsbare macht.

Hij zou degene worden die deze macht consolideerde, uitbreidde en structureel verankerde.

Heer van de kustgebieden

Dirk II trad rond 965 op de voorgrond als feitelijk heerser over West-Frisia, een uitgestrekt kustgebied dat liep van de Oosterschelde tot het Vlie.

Het bestond uit drie belangrijke gouwen: Masaland, Kinhem (Kennemerland) en Texla (Texel en omgeving)

Hoewel de Utrechtse bisschop formeel leenheer was, lag de werkelijke macht bij Dirk. Hij bestuurde, verdedigde en ontwikkelde het gebied alsof het zijn eigen erfgoed was — en in de praktijk wás het dat ook.

De kuststreek was in deze tijd een dynamisch gebied: handel, ontginning en strategische ligging maakten het aantrekkelijk, maar ook kwetsbaar. Dirk II wist deze uitdagingen te benutten en zijn positie te versterken.

Een strategisch huwelijk met Vlaanderen

De politieke horizon van Dirk II reikte verder dan West-Frisia.

Zijn huwelijk met **Hildegard van Vlaanderen**, dochter van **Arnulf I van Vlaanderen**, verbond hem met een van de machtigste families van de Lage Landen. Vlaanderen was economisch sterk, militair invloedrijk en politiek goed gepositioneerd binnen het West-Frankische rijk.

Deze alliantie had grote gevolgen.

Dirk werd schoonzoon van Arnulf I van Vlaanderen, een van de meest formidabele graven van zijn tijd.

Hij wist zich op te werpen als **graaf van Gent**, een positie die zijn prestige en invloed aanzienlijk vergrootte.

De Gerulfingen werden door dit huwelijk opgenomen in de hogere aristocratie van Noordwest-Europa.

Het was een meesterzet die de dynastie stevig verankerde in de internationale politiek van de 10e eeuw.

De abdij van Egmond: een dynastiek centrum

Dirk II en zijn echtgenote bieden het Evangeliarum aan – Publiek Domein

Dirk II speelde een cruciale rol in de ontwikkeling van de **abdij van Egmond**, die door zijn vader aan de familie was gekomen. Hij liet de houten kerk vervangen door een stenen gebouw en maakte van Egmond een religieus centrum dat eeuwenlang het hart van de Hollandse dynastie zou blijven.

Waarschijnlijk ter gelegenheid van de wijding van deze kerk schonk hij het Evangeliarium van Egmond, thans een van Nederlands belangrijkste cultuurhistorische voorwerpen uit de vroege middeleeuwen.

Het negende-eeuwse handschrift werd circa 975 door hem verworven en bevat de tekst van de vier evangeliën. Dirk en Hildegard zijn afgebeeld op twee miniaturen, die Dirk voor de gelegenheid aan het boek liet toevoegen.

Egmond werd een spiritueel centrum, een economisch machtsblok en een dynastieke begraafplaats. Het was ook de plek waar Dirk II uiteindelijk zelf zou sterven en worden bijgezet, op 6 mei 988.

Kinderen die de dynastie verder droegen

Dirk II en Hildegard kregen drie kinderen die elk op hun eigen manier de invloed van de familie uitbreidden:

- **Arnulf (951–993)**
De oudste zoon, bekend als *Arnulf Gandensis*, volgde zijn vader op als graaf van West-Frisia.
- **Egbert (952–994)**
Hij werd aartsbisschop van Trier, een van de belangrijkste kerkelijke posities in het rijk. Zijn carrière toont hoe ver de invloed van de Gerulfingen inmiddels reikte.
- **Erlindis (953–1012)**
Volgens de overlevering werd zij als kind genezen van blindheid, een verhaal dat haar een bijna heilige status gaf in de lokale traditie. Zij werd later abdis van de kloosters in Egmond en Bennebroek.

Deze kinderen belichamen de drie pijlers van middeleeuwse macht: wereldlijk gezag, kerkelijke invloed en religieuze legitimiteit.

Een graaf die zijn tijd vooruit was

Dirk II was geen veroveraar in de klassieke zin, maar een bouwer en versterkte de kustgebieden. Hij breidde de dynastieke invloed uit via huwelijkspolitiek. Hij ontwikkelde Egmond tot een centrum van macht en cultuur en legde de basis voor een graafschap dat later zou uitgroeien tot het machtige Holland.

Zijn dood in 988 markeerde het einde van een tijdperk, maar zijn nalatenschap leefde voort in de structuur van het graafschap en in de ambities van zijn zoon Arnulf...

Arnulf

De graaf die zijn grenzen wilde verleggen

Arnulf

door Hendrik van Heessel – Publiek Domein

Toen **Arnulf** circa 951 in Gent werd geboren, stond zijn familie op het hoogtepunt van haar macht. Zijn vader, **Dirk II**, had het gezag over West-Frisia stevig verankerd en via zijn huwelijk met Hildegard van Vlaanderen de Gerulfingen verbonden met de machtige Vlaamse dynastie.

Arnulf groeide dus op in een wereld van politieke invloed, religieuze macht en internationale netwerken.

Zijn leven zou echter laten zien hoe broos die macht kon zijn in een tijd van opstanden, rivaliserende koningen en voortdurende strijd om territorium.

Een jeugd aan het Vlaamse hof

Arnulf bracht zijn jeugd door in Gent, het machtscentrum van zijn moederlijke familie. Zijn bijnaam *Gandensis* verwijst naar deze afkomst. De Vlaamse connectie gaf hem niet alleen prestige, maar ook een politieke horizon die verder reikte dan West-Frisia.

In 983 vergezelde hij de Duitse koning **Otto II** en diens jonge zoon **Otto III** op hun reis naar Verona en Rome.

Dat hij deel uitmaakte van deze entourage toont zijn aanzien binnen het Ottoonse rijk. Hij bewoog zich in de hoogste kringen van de Europese aristocratie.

Graaf van West-Frisia en Gent

Toen zijn vader in 988 overleed, erfde Arnulf diens bezittingen en trad hij op als graaf van West-Frisia. Daarnaast volgde hij zijn vader op als **graaf van Gent**, een positie die zijn invloed in het Scheldegebied versterkte.

Zijn graafschap omvatte een uitgestrekt kustgebied tussen de Oosterschelde en het Vlie, maar het was geen rustig bezit. De Friese bevolking had een sterke traditie van autonomie en verzette zich tegen elke vorm van centraal gezag.

Opstanden en hervormingen

Arnulf probeerde zijn macht te versterken door bestuurlijke en economische maatregelen door te voeren. Deze ingrepen waren waarschijnlijk bedoeld om zijn graafschap te moderniseren en beter te integreren in het Ottoonse rijk.

Maar voor de lokale bevolking betekenden ze verlies van traditionele vrijheden.

Het gevolg was een reeks opstanden in West-Frisia. Arnulf moest voortdurend balanceren tussen zijn rol als vertegenwoordiger van de keizer en de realiteit van een bevolking die weinig voelde voor feodale structuren.

Tussen twee koningen: Otto III en Hugo Capet

Arnulf bevond zich in een geopolitiek spanningsveld. Hij was een trouwe bondgenoot van het **Ottoonse huis**, net als zijn vader. Maar hij bezat ook **Franse leengoederen**, waardoor hij formeel onder de Franse koning viel.

Toen **Hugo Capet** in Frankrijk aan de macht kwam, botste Arnulfs loyaliteit aan de Ottonen met de belangen van de nieuwe Franse dynastie.

Hugo Capet reageerde hard: Hij verwoestte Arnulfs gebieden, en ontnam hem zijn Franse bezittingen.

Deze aanval verzwakte Arnulfs positie aanzienlijk en maakte hem kwetsbaarder in zijn eigen graafschap.

De fatale veldtocht van 993

Ondanks de tegenslagen probeerde Arnulf zijn gezag verder uit te breiden. Hij richtte zijn blik op het noorden, op het gebied tussen de Rekere en het Vlie, waar de West-Friezen hun autonomie fel verdedigden.

In 993 trok Arnulf met zijn leger dit gebied binnen. Het was een gewaagde onderneming, bedoeld om zijn macht te herstellen en zijn graafschap te verenigen. Maar de veldtocht eindigde in een ramp.

Bij **Winkel**, in het huidige Noord-Holland, werd Arnulf omsingeld en verslagen. Hij sneuvelde op 18 september 993 in de strijd — een dramatisch einde voor een graaf die zijn grenzen wilde verleggen.

Een weduwe die het graafschap redde

Arnulf liet een jonge weduwe achter: **Lutgardis van Luxemburg**, dochter van Siegfried van Luxemburg en Hedwig van Nordgau. Zij stond er alleen voor, met een minderjarige zoon en een graafschap dat op instorten stond.

Met hulp van **koning Otto III** wist zij het graafschap te behouden voor haar zoon **Dirk III**. Zonder haar vasthoudendheid was de Gerulfingse dynastie mogelijk al in 993 ten onder gegaan.

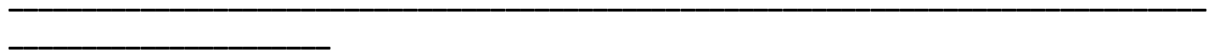
Kinderen van Arnulf en Lutgardis

De familie van Arnulf was invloedrijk en goed gepositioneerd:

- **Dirk III** (982 – 1039)
Zijn opvolger als graaf van West-Frisia en de man die het graafschap opnieuw zou opbouwen.
- Siegfried [Sicco] (985–1030)
Huwde met Thetburga en had bezittingen in Kennemerland.
- Adelina (ca. 995–ca. 1045)
Huwde met Boudewijn II van Boulogne en daarna met graaf Engelram I van Ponthieu.

Een graaf met een heiligenstatus

Arnulf werd begraven in de abdij van Egmond, naast zijn voorouders. In de eeuwen daarna groeide zijn graf uit tot een plaats van verering. Hij werd later heilig verklaard, waarschijnlijk vanwege zijn dood in de strijd en zijn rol als verdediger van het christelijke gezag in een woelige tijd...

Dirk III

De graaf die zijn land vormgaf

Dirk III

door Hendrik van Heessel – Publiek Domein

Toen **Dirk III** circa 982 werd geboren, was zijn familie nog maar net hersteld van de dood van zijn vader Arnulf, die in 993 sneuvelde bij Winkel. Zijn moeder, Lutgardis van Luxemburg, wist met steun van koning Otto III het graafschap voor haar jonge zoon te behouden. Dirk groeide dus op in een wereld waarin macht niet vanzelfsprekend was, maar waarin vasthoudendheid en politieke behendigheid essentieel waren.

Hij zou uitgroeien tot een van de meest invloedrijke graven van de 11e eeuw — een man die het landschap van Holland letterlijk en figuurlijk vormgaf.

Een graaf in een groeiend land

Dirk III bestuurdde van 993 tot 1039 het gebied dat later bekend zou staan als het **graafschap Holland**. In zijn tijd werd het nog **West-Frisia** genoemd, maar de contouren van het latere Holland begonnen onder zijn bewind zichtbaar te worden.

Zijn macht strekte zich uit over de kustgebieden tussen de Oosterschelde en het Vlie, maar hij was vooral actief in het hart van het latere Holland: Kennemerland, Rijnland en de delta van de Maas.

Ontginning en kolonisatie: de geboorte van Holland

Dirk III was een pionier in de ontginning van moerassen en veengebieden. Hij verpachtte land aan Friese kolonisten die het in cultuur brachten. Dit was revolutionair, want het leverde nieuwe landbouwgrond op en versterkte zijn economische basis. Bovendien trok nieuwe bewoners aan en het vergrootte zijn gezag ten koste van de bisschoppen van Utrecht.

Een van zijn belangrijkste projecten was de kolonisatie van de Riederwaard rond 1015, een gebied dat later zou uitgroeien tot een kernregio. Deze ontginningen vormden letterlijk het fundament van het latere Hollandse landschap.

De burcht van Vlaardingen en de tolheffing

Dirk bouwde een **burcht in Vlaardingen**, waarschijnlijk op de plek waar nu de Grote Kerk staat. Deze burcht lag strategisch aan de monding van de Flarding (de huidige Vlaardingse haven) in de Merwede.

Vanuit deze burcht hief hij tol op passerende kooplieden die tussen Tiel en Engeland voeren. Dit was economisch lucratief, maar politiek explosief, want de kooplieden protesteerden, de bisschop van Utrecht, Adelbold, voelde zich bedreigd. Bovendien werd de Duitse keizer erbij gehaald.

De keizer beval Dirk zijn burcht te ontruimen. Dirk weigerde. Het conflict escaleerde.

De Slag bij Vlaardingen (29 juli 1018): een onverwachte triomf

19e-eeuws schilderij van **de slag bij Vlaardingen** door Barend Wijnveld. Publiek Domein

De keizer stuurde een leger onder leiding van **hertog Godfried de Kinderloze**, bestaande uit troepen uit Utrecht, Keulen en Luik. Het doel was duidelijk: Dirk moest worden onderworpen.

Maar het liep anders.

Het leger moest het laatste stuk over land afleggen, door een landschap vol sloten, dijken en moerassen. De troepen raakten vast, moesten terugtrekken en liepen daarbij in een hinderlaag van Dirks mannen.

Een misverstand — iemand riep dat de hertog op de vlucht was — leidde tot paniek. Soldaten sprongen in volle wapenrusting in de rivier, anderen zakten weg in het moeras.

Dirk greep zijn kans en bracht een verpletterende nederlaag toe. Godfried werd gevangengenomen.

Deze overwinning maakte Dirk III in één klap tot een van de machtigste regionale heersers van de Lage Landen. Het was een keerpunt: vanaf dat moment moest de keizer rekening houden met de Hollandse graaf.

De Jeruzalemganger

In de **Annalen van Egmond** wordt Dirk III aangeduid als *Hierosolymita* — de Jeruzalemganger. Dit betekent dat hij een pelgrimstocht naar het Heilige Land heeft gemaakt, een onderneming die in zijn tijd gevaarlijk, prestigieus en spiritueel betekenisvol was.

Het gaf zijn dynastie een bijna heilige glans.

Uitbreiding naar het oosten

Dirk III breidde zijn gebied verder uit richting het oosten, ten koste van het bisdom Utrecht.

Hij verwierf onder meer het gebied ten zuidoosten van Alphen en de streek tussen Zwammerdam en Bodegraven

Deze expansie versterkte zijn positie en legde de basis voor het latere kerngebied van Holland.

Huwelijk en familie

Dirk III trouwde met **Othelhilde van Saksen**, vermoedelijk afkomstig uit het voorname geslacht van de markgraven van de Noordmark. Het huwelijk verbond de Gerulfingen met de Saksische elite.

Ze kregen vijf kinderen:

- Dirk IV
Vanaf 1039 volgde hij zijn vader Dirk III op als graaf over de gebieden die later bekend zouden staan als het graafschap Holland. Hij sneuvelde nabij Dordrecht op 13 januari 1049. Dirk was nog jong, ongehuwd en kinderloos. Hij werd opgevolgd door zijn broer Floris I.
- **Floris I** — opvolger van Dirk IV
- Bertrada — huwde Diederik II van Katlenburg
- Swanhilde — huwde Emmo van Loon
- Hedwig — huwde Diederik van Este van Wachtendonck

Deze huwelijken verbonden de Hollandse dynastie met invloedrijke families in Duitsland en de Lage Landen.

Laatste jaren en overlijden

Na de dood van keizer Hendrik II in 1024 steunde Dirk III **Koenraad II** in diens strijd om de troon. Zijn politieke instinct was juist: Koenraad werd keizer, en Dirk behield zijn positie.

Dirk III overleed op 27 mei 1039 en werd begraven in de abdij van Egmond, het dynastieke hart van zijn familie.

Zijn vrouw keerde terug naar Saksen en overleed in 1044 in Quedlinburg.

Een blijvende erfenis

Dirk III was een bouwer, een strateeg en een overlever.

Onder zijn bewind werd het Hollandse landschap ontgonnen. Er ontstond een economische basis voor de latere macht van Holland en werd de onafhankelijkheid tegenover de keizer versterkt. De dynastie kreeg internationale allure. En Vlaardingens werd het toneel van een van de meest verrassende overwinningen uit de middeleeuwse Lage Landen

Hij legde de fundamenten waarop zijn zonen en kleinzonen verder zouden bouwen...

Wordt vervolgd met Floris I